

Nieuwsbrief 9 **Bloeiend Bedrijf**

Op zoek naar financiering

De komende maanden staan voor de vierde keer op rij Bloeiend Bedrijf deelnemers klaar om akkerranden in te zaaien. Dit jaar is het helaas een kleinere groep dan de voorgaande jaren. De betrokkenheid van de rijksoverheid stopt grotendeels, en er zijn nog geen nieuwe maatschappelijke partijen die akkerranden voor geïntegreerde plaagbestrijding samen met de boeren structureel gaan oppakken. Het grotendeels wegvallen van de fi-

nanciering via Bloeiend Bedrijf wordt incidenteel opgevangen door lokale initiatieven die het inzaaien van bloemen stimuleren. Desondanks zal er waarschijnlijk ruim 700 kilometer minder aangelegd worden dan in 2013. De ervaringen van Bloeiend Bedrijf kunnen de nieuwe initiatieven helpen om de akkerranden te combineren met geïntegreerde plaagbeheersing, wat nodig is om bloembezoekende insecten te beschermen. Zie pagina 2 van deze nieuwsbrief.

Nieuwe samenwerkingen

In de belangrijkste akkerbouwgebieden besteden we komend seizoen extra veel aandacht aan uitwisseling van kennis en ideeën tussen akkerbouwers, provinciale overheden en waterschappen. Provincies en waterschappen zijn de belangrijkste overheden om de maatschappij bij de akkerranden en geïntegreerde plaagbeheersing betrokken te houden. In Groningen, Gelderland en Noord-

Holland is het al gelukt om de werkwijze van Bloeiend Bedrijf deels voort te zetten. Daardoor kan een kleine groep actieve deelnemers door met de combinatie van bloeiende akkerranden en geïntegreerde plaagbeheersing. Het doel is wel om daar vooral een sneeuwbaaleffect van te maken zodat we vanaf 2016 weer op grotere schaal door kunnen gaan.

Bloeiend Bedrijf is: 600 landbouwondernemingen en tientallen Agrarische Natuurverenigingen, landelijk ondersteund door Veelzijdig Boerenland, het Louis Bolk Instituut, ZLTO, BoerenNatuur en De Natuurweide.

Bloeiend Bedrijf wordt sinds maart 2011 vier jaar gefinancierd door het Ministerie van Economische Zaken en het Europees Landbouwfonds voor Plattelandsontwikkeling. Meer info:

➔ www.bloeiendbedrijf.nl

Bloeiend Bedrijf nieuwsbrieven

Dit is de negende nieuwsbrief van Bloeiend Bedrijf. Hierin leest u over hoe het samenwerkingsverband werkt aan bloeiende akkerranden voor natuurlijke plaagbeheersing. De nieuwsbrief verschijnt zowel digitaal als in gedrukte vorm. Op de website kunt u zich inschrijven op de nieuwsbrief en oudere edities teruglezen. De volgende nieuwsbrief is gepland in juli 2014. Wilt u iets in deze nieuwsbrief plaatsen? Neem contact op met Boki Luske:

➔ b.luske@louisbolk.nl

Wie heeft er baat bij akkerranden voor duurzame gewasbescherming?

De vele agrarische en maatschappelijke belangen zijn de kracht van akkerranden voor geïntegreerde plaagbeheersing, maar maken het ook moeilijk er structurele financiering voor te vinden.

Risicobeheersing

Als boer kom je elke dag risico's tegen: weersomstandigheden, fluctuerende afzetprijzen, veranderend beleid en wetgeving plaaginsecten. De huidige landbouw is ingericht op het 'controlemodel', waarbij zoveel mogelijk risico's worden uitgesloten en de focus ligt op maximalisatie van productie. Dit kost veel grondstoffen en belast het milieu. Integrale plaagbeheersing en het werken met natuurlijke plaagbeheersing hoort thuis in het 'adaptatiemodel'. Het adaptatiemodel gaat uit van een dynamisch systeem, met aandacht voor de context: bodemkwaliteit, mengteelten, gewasrotaties. Verstoringen hebben dan minder impact.

Controlemodel

Focus op probleem
Variatie uitschakelen
Continue monitoring
Direct ingrijpen
Statisch evenwicht

Adaptatiemodel

Focus op systeem
Variatie benutten
Zelfregulatie stimuleren
Indirect ingrijpen
Dynamisch evenwicht

➔ Wetenschappelijke Raad voor Integrale Duurzame Landbouw en Voeding, 2011. Naar een integrale benadering van duurzame landbouw en gezonde voeding. www.ridlv.nl

Wat is geïntegreerde plaagbeheersing?

Volgens de "Tweede nota Duurzame Gewasbescherming" van de Nederlandse overheid moeten vanaf januari 2014 alle professionele gebruikers van pesticiden aan geïntegreerde plaagbeheersing doen. Maar wat is geïntegreerde plaagbeheersing eigenlijk?

Geïntegreerde plaagbeheersing is al zo oud als de landbouw zelf. Eigenlijk staat het voor de landbouwpraktijk waarin alle maatregelen in één integrale strategie gecombineerd worden om ziekten en plagen te beheersen. Chemische middelen passen daar in, als laatste redmiddel als andere maatregelen niet meer helpen.

De basisprincipes van **geïntegreerde plaagbeheersing**:

- Preventie** van ziekten en plagen dankzij een combinatie van aanpassingen in de teelt:
 - Ruime vruchtwisseling.
 - Onkruidbeheersing met vals-zaaibedtechniek en afgestemde zaaitijd en zaaidichtheid.
 - Gewaskeuze: resistente/tolerante cultivars.
 - Bemesting met bodemvoedende (plantaardige of dierlijke) mest.
 - Bedrijfshygiëne ter voorkoming van verspreiding van ziekten en plagen.
 - Bescherming en bevordering van belangrijke nuttige organismen. Akkerranden, zoals we die in Bloeiend Bedrijf hebben gedemonstreerd, zijn een voorbeeld om natuurlijke vijanden te bevorderen.
- Waarnemen**. Alleen door in het gewas te kijken kom je er achter of extra maatregelen nodig zijn. In Bloeiend Bedrijf hebben we succesvol met gewasinspecties geoefend.
- Bestrijding** met chemische middelen als laatste redmiddel wanneer geen enkele andere maatregel helpt en er toch schadedrempels worden overschreden.

Hoe werken deelnemers van Bloeiend Bedrijf aan geïntegreerde plaagbeheersing?

Elk jaar doen de Bloeiend Bedrijf deelnemers verslag van hun ervaringen met akkerranden en geïntegreerde plaagbeheersing. In 2013 hebben we daar een aantal vragen aan toegevoegd om ook een beeld te krijgen van de kennis van akkerbouwers over geïntegreerde plaagbeheersing.

Bloeiende akkerranden kunnen helpen natuurlijke vijanden van landbouwplagen te stimuleren. Die dubbele winst is het doel van de bloeiende akkerranden in Bloeiend Bedrijf: meer bloei en duurzamer gebruik van insecticiden.

Resultaten 2013

1. Kies het passende gewas

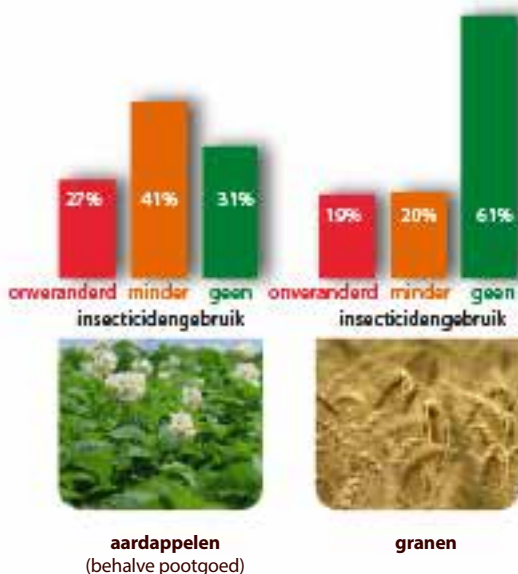
In de vorige nieuwsbrief (Nr. 8) hebben we laten zien dat gewasbescherming in granen en consumptie- en zetmeelaardappelen de meeste baat heeft bij natuurlijke vijanden van met name bladluizen. In 2013 had 66% van de deelnemers de

bloeiende akkerranden langs deze gewassen gelegd. Net als in 2012 was het niet vanzelfsprekend dat akkerranden langs de best passende gewassen werden gelegd.

2. Pas gewasbescherming aan op basis van gewasinspecties

In aardappel en graan wordt meestal preventief met insecticiden gespoten: het middel wordt gemengd door de fungiciden of groeimiddelen. Is zo'n toepassing wel nodig? Dat kan een akkerbouwer bepalen door in een gewasinspectie te kijken of een schadedrempel wordt overschreden. Op basis daarvan kan wel of geen insecticide gebruikt worden.

In 2013 heeft 70% van de deelnemende graan- en aardappeltelers het insecticidegebruik verminderd. In granen heeft zelfs 61% helemaal geen insecticiden gespoten, in aardappels was dat 31%.

Durft u te vertrouwen op de akkernatuur?

Bloeiende akkerranden zijn niet automatisch effectief. Akkerbouwers en de maatschappij plukken pas de vruchten wanneer er dankzij de randen minder insecticiden worden gebruikt.

Die vermindering gaat niet vanzelf, en niet van de ene op de andere dag. Om de nuttige insecten tot hun recht te laten komen, is kennis nodig waarmee akkerbouwers leren te vertrouwen op de akkernatuur. Deze manier van werken is een milieuvriendelijk alternatief voor preventief insecticidegebruik. Bij preventief gebruik worden insecticiden zonder voorafgaande gewasinspecties door bijvoorbeeld fungiciden of herbiciden gemengd.

Het opbouwen van kennis over nuttige insecten en het opdoen van ervaring met schadedrempels is een proces van jaren. De advisering, kennisoverdracht, uitwisseling met collega's en eigen initiatief van de akkerbouwer, spelen hierin een sleutelrol. Uit de Bloeiend Bedrijf akkerrandverslagen van 2013 blijkt dat er maar weinig wegen zijn waarop ondernemers deze kennis aangereikt krijgen (zie onder). Om bij iedereen die dat wil integrale plaagbeheersing onderdeel te laten worden van de bedrijfsvoering, zal er ook de komende jaren aandacht besteed moeten worden aan kennisopbouw en kennisuitwisseling.

Kennis en advisering over plaagbeheersing

- 84% van de Bloeiend Bedrijf deelnemers geeft aan dat Bloeiend Bedrijf hun belangrijkste bron van kennis is over natuurlijk vijanden van landbouwplagen.
- Tijdens de evaluatiebijeenkomsten kwam duidelijk naar voren dat de studiebijeenkomsten als zeer waardevol worden beschouwd. 70% van de deelnemers geeft dan ook aan dat de Bloeiend Bedrijf studiebijeenkomsten nodig zijn voor succesvolle verduurzaming van de gewasbescherming.
- Tegelijkertijd laat ruim de helft van de deelnemers zich over het gebruik van insecticiden alleen adviseren door de verkoper van de producten, zonder dat via die route informatie over natuurlijke plaagonderdrukking wordt verstrekt.
- Maar liefst 63% kijkt door Bloeiend Bedrijf anders naar gewasbescherming.

Er komen een hoop vragen op de ondernemer af als deze aan de slag gaat met integrale plaagbeheersing. In de dagelijkse praktijk ontbreekt de tijd om hier goed over na te denken. Studiebijeenkomsten zijn bij uitstek geschikt om hier met collega's over te sparren. Kennis en ervaring zijn nodig om vertrouwen te krijgen in integrale plaagbeheersing.

Bloei en beschutting door meerjarige landschapselementen

Het zijn vooral de bomen en struiken in een gebied die ervoor zorgen dat nuttige insecten kunnen overwinteren dat er in het vroege voorjaar (vóórdat de akkerranden bloeien) al nectar en stuifmeel aanwezig is. Dankzij de meerjarige elementen in het landschap kunnen populaties nuttige insecten zich handhaven in de winter en snel vermenigvuldigen en verspreiden in het voorjaar. Onderzoek laat zien dat akkerranden voor het stimuleren van bijen, zweefvliegen en vlinders vooral effectief zijn in gebieden waar voor 1-20% de natuurlijke vegetatie aanwezig is (Scheper et al., 2013).

De wilg is een zeer algemene soort die in alle delen van Nederland voorkomt. In holle stammen van oude geknotte wilgen zijn droge beschutte plekjes te vinden voor de overwintering van insecten. In het vroege voorjaar staan de katjes in bloei (Scheper et al. 2013. Ecology Letters 16: 912-920).

Uitgelicht: De Frisse Wind

De Frisse Wind, vereniging voor verbrede landbouw in de Kop van Noord-Holland, timmert al ruim 10 jaar aan de weg. De Frisse Wind is een vereniging van en voor agrariërs die werken aan verbrede landbouw, inclusief agrarisch natuurbeheer. Sinds december 2003 heeft een aantal biologische boeren de handen ineengeslagen om samen vorm te geven aan een duurzame beloningsstructuur voor multifunctionele landbouw. Inmiddels is De Frisse Wind uitgegroeid tot een samenwerkingsverband van bijna 100 agrariërs. Het begon allemaal met natuurbeheer in de vorm van weidevogelbeheer bij agrarische bedrijven. Later breidden de activiteiten zich uit naar aanleg van bloeiende akkerranden om de biodiversiteit te vergroten, verbetering van waterkwaliteit en aanleg van natuurvriendelijke oevers, landschapsinrichting, educatie en klein-

schalige zorg bij zorgboerderijen. 12 Noord-Hollandse boeren hebben akkerranden ingezaaid. Ze hebben meer ruimte gegeven aan natuurlijke plaagbeheersing en daardoor minder bestrijdingsmiddelen gebruikt. Bovendien waarderen zowel de boeren zelf, maar ook burgers de bloeiende akkerranden vanwege de prachtige bloemen en kleuren. De verwachting is dan ook dat het aantal bloeiende akkerranden toeneemt.

➔ www.defrissewind.nl

Uitgelicht: De korenbloem

De korenbloem is met stip de bekendste soort in het akkerrandengemengsel. Van oudsher komt deze soort op de Nederlandse graanakkers voor en roept bij velen een nostalgisch beeld op. Door het toenemende gebruik van herbiciden, intensievere zaaidichtheden en verbeterde zaadschoontechieken komt hij echter nog maar zelden van nature voor.

Het bijzonder van deze plant is dat de bloemknoppen al nectar produceren voordat ze in bloei komen. De nectar wordt met speciale nectarlieren aan de buitenkant van de bloem uitgescheiden. De plant is waardevol voor zweefvliegen waarvan de larven bladluizen eten, maar ook bijen kunnen er een belangrijk aandeel van hun voedsel uit halen!

Drift van insecticiden in akkerranden

Akkerranden voor geïntegreerde plaagbeheersing hebben voor waterkwaliteit een dubbel voordeel. Er worden minder insecticiden gespoten en emissie naar omringend oppervlakte water kan bijna volledig teruggedrongen worden.

Echter, dan komt de emissie door drift van insecticiden in de akkerrand terecht. Als er vervolgens bloemen in de akkerrand staan waar insecten op af komen, kan dat leiden tot 50%-80% sterfte. Dat blijkt uit een Duits onderzoek naar ecotoxicologische effecten van drift in akkerranden uit 2005. Voor biodiversiteit op de akkers is een akkerrand dus pas echt effectief als wordt gecombineerd met duurzaam gebruik van insecticiden (Langhof et al. 2005. *Environmental Toxicology and Chemistry* 24: 2045–2054).

De volgende nieuwsbrief staat voor juli 2014 gepland. Heeft u ideeën? Laat het ons weten.

Contact:

Dr. Merijn Bos, Louis Bolk Instituut
Hoofdstraat 24, 3972 LA Driebergen
t: 0343-523860 / m.bos@louisbolk.nl

Ir. Dave Dirks, Veelzijdig Boerenland
Groenestein 12c, 2394 AV Hazerswoude-Rijndijk, t: 06-41132609,
dirks@veelzijdigboerenland.nl

Teksten: Merijn Bos, Boki Luske, Jeannette Nagtzaam, Lidwien Daniels.

Fotografie: Merijn Bos, Boki Luske.

Layout: www.fingerprint.nl

➔ www.bloeiendbedrijf.nl